

MESSENGERS AND GIFTS IN ROMANIAN PRINCIPALITIES (15TH-17TH CENTURIES)

Ana Maria Moisuc, PhD Student, "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: *Used either in political relations, with a diplomatic role, or in social relations, gifts have had in medieval times, and not only, an important role in establishing connections and maintaining them. Their attributes were not limited just at maintaining the connection between power and subserviance, but they were also a proof of the status of the person who gave/received a certain position within the society, as well as a proof of the type of social relationship between the one who gave and the one who received. In the diplomatic relations, an important role was played by the messengers. In their missions, a special attention was payed to the exchange of gifts. Thus, in this paper we are trying to identify the main gifts - as far as clothes and fabrics were concerned - given by the ruler (or his representatives) either to foreign messengers, or to the representatives of Moldavia or Wallachia.*

Keywords: *gifts, messengers, Romanian Principalities, Middle Ages, clothes*

Folosite fie în relațiile politice, cu rol diplomatic, fie în relațiile sociale, darurile au avut în societatea medievală, și nu numai, un rol important în stabilirea și menținerea acestora. Atribuțiile acestora nu se limitau doar la menținerea relațiilor dintre putere și supuși, ci marca, în același timp, statutul celui care oferea/primea, poziția sa în societate, precum și natura relației dintre cel care oferea, respectiv care primea. În relațiile diplomatice un rol important îl aveau solii. În misiunile lor o atenție mărită era acordată schimbului de daruri. Astfel, în rândurile de mai jos ne propunem să identificăm principalele daruri, în materie de veșminte și țesături, făcute solilor străini, de către domn sau reprezentării acestuia, sau trimișilor domnului Moldovei sau al Țării Românești.

Sociologii au emis diferite definiții ale darului. Acesta este văzut un „act voluntar, individual sau colectiv, care poate sau nu fi solicitat de cel sau cei care îl primesc”, „o valoare culturală specifică unei anumite comunități, un obiect material cu valoare utilitară (de consum) sau numai simbolică, oferit sau primit, ca mijlocire a unei relații sociale de prietenie, de vecinătate, de cooperare, de prestigiu, de ierarhie sau chiar rivalitate”, „o formă esențială de comunicare (între oameni, dar și între om și sacru). În antropologia culturală, darul este privit ca un „mediator în inițierea, menținerea și întărirea relațiilor comunitare, precum și un

important criteriu în influențarea propriului statut socio-cultural”¹. Marcel Mauss, în lucrarea sa *Eseu despre dar*, îl definea „*un fapt social*, prin care se înțelegea recunoașterea din partea celorlalți”². Autorul a urmărit ansamblul social al relațiilor de ofertă și primire, de cumpărare și vânzare, în cadrul cărora un rol important îl deținea schimbul de daruri. Bronislaw Malinowski considera că scopul acestui schimb era de acela de a „strânge rețeaua de relații, întărind legăturile de reciprocitate”³.

În definițiile darului prezentate este subliniată și funcția acestuia de mijlocitor în relațiile sociale; fie că este vorba de relații de prietenie de vecinătate sau de cooperare, darul are, de fiecare dată, un rol catalitic, acționând ca un factor de intermediere, după cum se poate observa în contextul raporturilor stabilite de domnii Țărilor Române cu suveranii străini.

Din punct de vedere politic, perioada evului mediu a fost caracterizată de instabilitate, fapt care i-a determinat pe domnii moldoveni și munteni să păstreze relații cordiale cu statele vecine, în vederea obținerii, în vremuri de restriște, a unui ajutor militar sau financiar.

Așa cum afirmat anterior, în relațiile diplomatice, un rol important îl jucau solii. Aceștia, oameni cultivați, distinși, buni oratori, cunoscători de limbi străini, erau purtătorii mesajului domnesc, iar reușita sau eșecul unei misiuni depindea, în mare parte, de ei. În transmiterea unui mesaj din partea suveranului, aceștia se foloseau, alături de calitățile lor oratorice, și de daruri.

La curtea Moldovei și ai Țării Românești exista un ceremonial dedicat acestor mesageri ai puterii. De exemplu, Neagoe Basarab, în opera *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*⁴, dedica o parte specială acestor mesageri, oferindu-i câteva sfaturi viitorului domn despre cum trebuie să se comporte, să îi trateze. Referitor la recepția solului, domnul afirma că acesta trebuia întâmpinat la graniță, de către cei mai înalți demnitari ai statului, primit cu cinste și cu alai. În timpul audienței, domnul trebuia să impresioneze prin fast și strălucire. Maniera în care apăreau în fața solului, domnul și dregătorii săi, era foarte

¹ Nicu Gavriluță, *Mentalități și ritualuri magico-religioase. Studii și eseuri de sociologie a sacrului*, cuvânt înainte de Ștefan Afloroaei, Iași, 1998, 116; Eliza Cherulescu, *Simbolistica ceremonialurilor sociale în postmodernism. Ritualul darului în mentalul românesc*, Brașov, 2009, p.32-33.

² Marcel Mauss, *Eseu despre dar*, traducere de Silvia Lupescu, studiu introductiv de Nicu Gavriluță, Iași, 1997.

³ Nicu Gavriluță, *op.cit.*, p. 117-118.

⁴ *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, text ales și stabilit de Florica Moisil și Dan Zamfirescu, cu o nouă traducere a originalului slavon de G. Mihăilă, studiu introductiv și note de Dan Zamfirescu și G. Mihăilă, București, 1971.

importantă. Suveranul trebuia să se „împodobească cu haine foarte frumoase”, iar supușii „cei mai tineri să fie împodobiți cum se cuvine și frumos”⁵.

Un alt izvor târziu în care este prezentat tiparul după care aveau loc recepțiile solilor este condica logofătului Gheorgachi⁶. Informații valoroase ne parvin de la înșiși solii care s-au prezentat la curtea domnilor, munteni sau moldoveni, sau de la persoane care făcuseră parte dintr-o solie, și care au consemnat în scrierile lor impresii cu privire la recepția lor și la darurile primite.

Înainte de prezentarea principalelor daruri oferite solilor, vom face câteva precizări referitoare la ceremonialul de primire al solilor. În funcție de statutul social al solului, acesta era întâmpinat de hatman sau domn, la o distanță de două-trei ceasuri de orașul Iași, pentru cei care veneau în Moldova. La intrarea în oraș solul era întâmpinat de marele postelnic, după care era condus la gazdă și se slobozeau tunuri la curtea domnească. A doua zi, sau la câteva zile de la venire, avea loc audiența solului la domnul țării. Tot acum era organizată și o masă în cinstea solului și avea loc schimbul de daruri⁷. Pentru a avea o imagine a acestei recepții vom face apel la descrierea făcută de solia ducelui Cristofor de Zbaraz, la întâlnirea cu Ștefan Tomșa, voievodul Moldovei: „Domnul însuși, în haine strălucite, se apropia călare pe un cal arab și ducele se îndreaptă spre el, așezându-și oamenii într-un alai frumos. Caftanul lui aurit strălucește până departe, după el e purtată în vârful unei sulițe cuca cu pene de cocor. În jur stau călări doisprezece boieri. Domnul e îmbrăcat într-un caftan strălucitor (așa e obiceiul întotdeauna la moldoveni să umble cu caftanul deși era vreme bună) și trâmbițele sună⁸. În descrierea anonimă a soliei lui Jerzi Krasinski, la 1636, ne este prezentat recepția solului în Țara Românească: „ne-a ieșit înainte pe râul Colentina toată curtea domnului cu hatmanul în frunte. Erau toți frumos îmbrăcați, călărind cai turcești (și deosebit de ei) erau cinci steaguri de oșteni. Acolo, nepotul de soră (marele spătar Preda Brâncoveanu) al domnului, a cărui funcție este să poarte buzduganul și sabia domnului (...). După aceste urări ne-au condus la București, după următoarea ordine: în frunte mergeam noi vreo zece persoane în rând câte doi, pe partea dreaptă două steaguri, iar de partea stângă trei. În urma noastră, chiar lângă domnul sol mergeau pe jos patru guarzi îmbrăcați ca nemții, și având muschete; cu solul

⁵*Ibidem*, p. 266; Virgil Câdea, Dinu G. Giurescu, Mircea Malița, *Pagini din trecutul diplomației românești*, București, 1966, p. 104-105.

⁶*Literatura românească de ceremonial. Condica lui Gheorgachi*, studiu și text de Dan Simonescu, București, 1939.

⁷*Ibidem*, p. 88.

⁸*Călători străini despre Țările Române*, vol. IV, volum îngrijit de Maria Holban, M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, București, 1972; p. 499-500.

mergea toată curtea domnului, și în urmă veneau vreo câteva zeci de slujitori călări. În audiența la domn, „la coborârea din caretă domnul sol a fost întâmpinat de „mareșali”, care ne-au condus prin mai multe camere pline cu boieri, cu demnitari mai mici și alți oameni. Domnul stătea sub un baldachin, îmbrăcat într-o haină de ferezie și violetă, căptușită cu blană de samur; văzându-l pe domnul sol l-a primit cu dragoste”⁹.

O parte importantă în cadrul acestor ceremonii o constituia răsplătirea solilor. Această practică era „un vechi obicei” și apreciată drept un semn de prietenie. Darurile oferite nu aveau întotdeauna aceeași valoare, simbolică sau materială. Acestea variau în funcție de bunăvoința domnului, de relația care exista între domn și sol, sau între domn și persoana care a trimis mesagerul, de interesele urmărite, dar și de rangul primitivului.

Despre generozitatea lui Petru Cercel, Franco Sivori nota că „domnul mi-a dăruit o spadă împodobită cu aur, o haină de brocart de aur, foarte bogată, cum se poartă în Țara Românească”¹⁰, iar altădată „mi-a dăruit două haine foarte bogate din brocart”¹¹. În semn de prietenie, Matei Basarab i-a oferit lui G. Krasinski „o haină lungă de catifea roșie”¹². Un dar cu aceeași valoare simbolică era și cel oferit de către Constantin Șerban solului Clas Brorsson Ralamb¹³. În raportul către Basta, unde se vorbește despre tratativele de pace dintre Radu Șerban și tătari, a fost consemnat că domnul trimise hanului în dar pe lângă suma de 5000 de ducați de aur, „două prea frumoase șube, una de samur și alta de răs”. La rândul său, solul tătar i-a dăruit domnului 1000 de taleri și o șubă de jder¹⁴.

Un alt domn darnic a fost Vasile Lupu, despre care J. Kemeny preciza: „Voievodul m-a cinstit cu mai multe daruri, printre care și o mantie căptușită cu catifea roșie, cu gulere de samur”¹⁵. Unui alt sol căruia domnul i-a oferit daruri, dar nu la fel de alese, a fost Evlia Celebi.

⁹*Călători străini despre Țările Române*, vol. V, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, București, 1973, p. 120-121.

¹⁰*Călători străinidespre Țările Române*, vol. III, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, București, 1971, p. 6.

¹¹*Ibidem*, p. 8.

¹²P. P. Panaitescu, *Călători poloni în Țările Române*, București, 1930, p. 32; *Călători străini...*, vol. V, p. 122.

¹³„Domnul mi-a dăruit un caftan țesut cu fir de aur și cum nu îl primeam, mi-a zis că acesta este obiceiul țării (fiind) semnul celei mai înalte bunăvoinți” (*Călători străini...*, vol. V, p. 611; C.J. Karadja, *Un ambasador suedez la curtea lui Constantin Șerban*, în **RI**, VI, nr. 10-12, octombrie-decembrie, 1920, p. 210).

¹⁴*Călători străini despre Țările Române*, vol. IV, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, București, 1972, p. 328.

¹⁵*Ibidem*, vol. V, p. 142.

Acestuia i-au fost dăruite „tot felul de postavuri groase pentru cinci rânduri de haine”¹⁶. Același mesager primea din partea domnului Țării Românești „o pungă de guruși, o blană de samur, doi cai buieștri și alți doi cai”, iar slujitori săi au primit „câte 20 de galbeni, postav și pânzeturi”¹⁷.

De regulă, valoarea materială a acestor daruri oglindea relația care exista între cei care le ofereau, respectiv le primeau. Un exemplu sugestiv îl reprezintă schimbul de daruri dintre Vasile Lupu și Mihail Fedorovici Romanov. Pentru legătura strânsă de prietenie pe care o aveau cei doi, țarul îi trimitea domnului moldovean, prin intermediul boierului A. L. Ordinașciokin, blănuri scumpe de samur și o vulpe argintie, care era considerată un „lucru de mare preț”. La rândul său, domnul îi dăruia „potrivit cu însemnătatea lucrului și a prieteniei (...) blănuri de samur”¹⁸.

Atenții nu erau acordate doar domnului, ci și doamnei sau marilor dregători. Paul de Alep oferea doamnei lui Vasile Lupu un vâl cusut cu aur, iar boierilor pânză cu pătrățele trandafirii, stofă pentru brâuri și turbane, maramă cusute cu aur¹⁹. Din partea soliei lui Ioan Gninski, stolnicul Contăș primea câteva haine de stofă franțuzească, iar pisarul Wolf un rând de haine tot din stofă franțuzească; în timp ce restul dregătorilor primeau daruri după grad. Drept mulțumire, domnul Gheorghe Duca trimitea fiilor solului câte zece coți de stofă aurită și câte o năframă²⁰.

Nu întotdeauna aceste recompense erau pe măsura așteptărilor. Solul Stanislaw Oswiecim, în timpul călătoriei sale din Moldova și Țara Românească, alături de solul polon Nicolae Bieganowski, se arăta nemulțumit de darurile oferite de către domnul muntean, Matei Basarab: „deși darurile nu erau prea bogate, fiecare dintre noi am primit câte zece coți de atlas și nu din cel mai bun”²¹. Un alt sol nemulțumit a fost și Rafael Leszczynski care nota: „Nu am fost răsplătit după cuviință, căci ei în schimb s-au purtat după vechiul obicei, i-au dat numai chehaiei după aducerea darurilor, domnul un cal tăăresc foarte prost, doamna o năframă, iar fratele domnului o stofă de atlas pentru o vestă, o pânză pentru o haină și o năframă

¹⁶*Ibidem*, vol. VI, p. 485.

¹⁷*Ibidem*, p. 724.

¹⁸*Ibidem*, p. 624. Au fost trimise în mai multe rânduri blănuri, în scopul consolidării legăturilor de prietenie de la curte.

¹⁹*Ibidem*, p. 38.

²⁰*Ibidem*, vol. VII, p. 355.

²¹*Ibidem*, vol. V, p. 193; P. P. Panaitescu, *op.cit.*, p. 55.

turcească²². Trimisul regelui Poloniei Vladislav al IV-lea, Wojciech Miastkowski, refuza darul oferit de către Vasile Lupu, „câteva bucăți de brocart și mai multe bucăți de diferite mățasuri”, pe motiv că nu a fost întâmpinat de către domn²³.

În unele cazuri, darurile nu erau oferite direct de către domn, ci prin intermediul dregătorilor săi. Astfel, logofătul lui Ieremia Movilă, Luca Stroici, îi ura bun venit hanului din partea domnului și îi oferea, în dar, o blană de samur și o bucată de atlas²⁴. La fel și hatmanul domnului, Ioan Zamoyski, îi dăruia sangiacului o pătură de axamit vișinie, căptușită cu atlas verde²⁵.

Nu doar în scrierile călătorilor au fost consemnate informații cu privire la darurile primite de soli sau domni, ci și în actele interne. Într-un izvod de „orânduiala birului, văleat 7162”, din vremea lui Gheorghe Ștefan, a fost menționată o plată de 114 ughi, 172 de taleri pentru sobolii solilor²⁶.

Contextul în care darurile erau oferite varia, având în fiecare caz o semnificație anume. Domnul încerca, prin intermediul lor, să se apropie de supușii săi, dar și pentru a-i fi puse în evidență calitățile unui bun conductor. În relațiile diplomatice darurile aveau o altă semnificație, acestea erau oferite fie din interes, fie pentru menținerea unor relații cordiale, și un rol important îl dețineau solii, de a căror calitate oratorice și pricepere depindea reușita unei misiuni. Darurile oferite acestor mesageri erau individualizate, în funcție de poziția socială a primitorului. Astfel, rolul darurilor în societatea medievală românească era major, atât în plan intern – în consolidarea relațiilor dintre domn și supușii săi –, cât și pe plan extern – în menținerea unor relații de prietenie cu vecinii–.

Acknowledgement

*Această lucrare a fost publicată cu sprijinul financiar al proiectului „Sistem integrat de îmbunătățire a calității cercetării doctorale și postdoctorale din România și de promovare a rolului științei în societate”, POSDRU/159/1.5/S/133652, finanțat prin Fondul Social European, Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013 (This work was supported by the strategic grant POSDRU/159/1.5/S/133652, co-financed by the

²² P. P. Panaitescu, *op.cit.*, p. 117; *Călători străini despre Țările Române*, vol. VIII, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, București, 1983, p. 179.

²³ P. P. Panaitescu, *op.cit.*, p. 48.

²⁴ *Călători străini...*, vol. III, p. 650.

²⁵ *Ibidem*, p. 649.

²⁶ N. Iorga, *op.cit.*, vol. IV, p. 265, nr. XCIX.

European Social Fund within the Sectorial Operational Program Human Resources Development 2007 – 2013).

Bibliografie

Călători străinidespre Țările Române, vol. III, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, București, 1971; vol. IV, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, București, 1972; vol. V, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, București, 1973; vol. VI, îngrijit de M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Mustafa Ali Mehmed, București, 1976; vol. VII, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, București, 1980; vol. VIII, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, București, 1983.

Cândea, Virgil, Giurescu, Dinu C., Malița, Mircea, *Pagini din trecutul diplomației românești*, București, 1966.

Cherulescu, Eliza, *Simbolistica ceremonialurilor sociale în postmodernism. Ritualul darului în mentalul românesc*, Brașov, 2009.

Gavriliuță, Nicu, *Mentalități și ritualuri magico-religioase. Studii și eseuri de sociologie a sacralului*, cuvânt înainte de Ștefan Afloroaei, Iași, 1998.

Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie, text ales și stabilit de Florica Moasil și Dan Zamfirescu, cu o nouă traducere a originalului slavon de G. Mihăilă, studiu introductiv și note de Dan Zamfirescu și G. Mihăilă, București, 1971.

Karadja, C.J., *Un ambasador suedez la curtea lui Constantin Șerban*, în „Revista de Istorie”, VI, nr. 10-12, octombrie-decembrie, 1920, p. 207-212.

Literatura românească de ceremonial. Condica lui Gheorgachi, studiu și text de Dan Simonescu, București, 1939.

Mauss, Marcel, *Eseu despre dar*, traducere de Silvia Lupescu, studiu introductiv de Nicu Gavriliuță, Iași, 1997.

Panaiteanu, P. P., *Călători poloni în Țările Române*, Buc